

Vanliga fel vid bedömning av enskilda avlopp -- en fältguide

Föreningen VA i tiden

Inledning

Miljö-/avloppsinspektörer och miljökontor bedömer **påverkan på miljön och människors hälsa från enskilda avloppsanläggningar (EA)**. Detta görs på uppdrag av Kommunernas Miljö- och hälsoskyddsnämnder (i fortsättningen Nämnden). Havs- och Vattenmyndigheten (HaV, inrättat 2011) vägleder med råd, som ofta övertolkar lagarna. Miljökontor och fastighetsägare kan notera att råden är inte juridiskt bindande.

Naturvårdsverket hade ansvar för alla avlopp fram till 2011, vilket medförde enhetligare och rättssäkrare bedömning av EA jämfört med kommunala avlopp.

Genom att HaV vägrar beakta den naturliga rening, som sker genom växtlighetens näringsupptag runt omkring ett avlopp, så åsamkas fastighetsägarna på landsbygden kostnader i storleksordning 8 – 10 miljarder, utan att detta medför någon förbättring för vare sig miljön eller människors hälsa.

Föreliggande **fältguide** lyfter fram missar som ofta begås när EA inspekteras. För utförligare beskrivningar hänvisas till Föreningen VA i tidens sammanställning: Bedömning av enskilda avlopp. Vägledning för Miljö- och hälsoskyddsnämnder – sett ur ett användarperspektiv. (Version 1. 2019-11-06). Fältguidens avsikt är att bistå fastighetsägare med synpunkter för att skydda uthålliga EA.

Lagstiftning och tolkning

12§ i förordningen om miljöfarlig verksamhet (FMH 1998:899): *”Det är **förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Vad som sägs i första stycket gäller dock inte om det är uppenbart att sådant utsläpp kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön**”.*

Vanliga misstag:

- En **grusbacke bedöms som vattenområde**.

- Miljökontoret bryr sig inte om lagtexten att utsläpp får göras ”om det är uppenbart att det kan **göras utan risk...**”

- Notera även att **grundvatten INTE** räknas som **vattenområde**. Som skydd för grundvattnet – och övriga miljö- och hälsohänsyn – gäller i stället 9 kap. 7§ i Miljöbalken.

- Miljökontoret acceptera inte slamavskiljningsbrunn med efterföljande **stenkista** trots att en vetenskaplig genomgång visar att **markens renande förmåga är stor**. Stenkistan fungerar som tillfälligt magasin medan det är marken runt stenkistan som svarar för reningen. Ett riktvärde är att vatten som går ca 75 m genom marken blir rent. Om endast BDT- (BadDiskTvätt) vatten tillförs anläggningen räcker det med 15-20 m mark för att uppnå fullgod rening. Källa; VA-guiden rapport 2016:2, Havs- och vattenmyndigheten, 2016-01-15. Reviderad 2018-03-07.

- Lagtexten avser utsläpp, som bevisligen har **orsakat olägenheter** – eller kommer att göra det om de får fortsätta. Allt annat vore med hänsyn till rättssäkerheten i samhället orimligt. Man skall inte kunna bli dömd för något som inte har orsakat någon olägenhet – och som inte heller kan förväntas orsaka någon sådan.

Rättssäkerhet

De kommunala nämnderna är politiskt tillsatta och arvoden och andra kostnader betalas av kommuninvånarna, vilket också bör ge dem viss rätt att ställa krav. Om medborgarna inte är nöjda med ledamöternas insatser, så har de vart fjärde år via allmänna val, **möjlighet att avsätta ledamöter** och tillsätta nya – en viktig demokratisk princip.

Om nämnderna abdikerar från sitt uppdrag och i stället låter tjänstemännen styra, så hamnar vi i ett rättsosäkert samhälle med tjänstemannavalde. **Tjänstemännen skyddas** av lagen om anställningsskydd (LAS) och medborgarna får ingen möjlighet till inflytande.

Den enda **delegering**, som bör göras till en inspektör, är att få göra **överenskommelser med fastighetsägare, som själv inser** att avloppet bör åtgärdas. Alla andra beslut bör fattas av nämnden.

Nämnden har rätt att utfärda ett **vite** för att förstärka sitt krav på åtgärder (ofta 50.000 – 100.000 kronor). Vite bör endast ställas, när det är uppenbart att en olägenhet har uppstått eller kommer att uppstå för människors hälsa eller miljön. Att ställa vite enbart för att visa sin maktposition är inte lämpligt. Man kan även fråga sig vilka andra brott i samhället ger så stora böter? Det är värt att notera att domstolen INTE prövar om vitet är motiverat eller inte, dvs **domstol prövar INTE** om personen i fråga orsakat **miljö- eller hälsorisker** utan domstolen prövar endast om vitet utfärdats på korrekt sätt rent administrativt.

2 kap. 1 § MB föreskriver: *”Vid prövning och tillsyn av miljöfarlig verksamhet gäller **omvänd bevisbörda**. ... Det innebär dock inte att obegränsade krav kan ställas på den enskilde verksamhetsutövaren att tillhandahålla utredning i ett ärende om tillstånd till en avloppsanordning. Kostnaden, för de undersökningar som krävs, måste stå i rimlig proportion till den miljönytta som kan förväntas av undersökningarna”.*

Nämnden måste också ta hänsyn till ”Skälighetsprincipen” (2 kap. 7 § Miljöbalken): *”De krav på skyddsåtgärder och försiktighetsmått som ställs på den enskilde eller verksamhetsutövaren får **inte vara oskäliga**. En avvägning ska göras mellan nytta och kostnader”*

Det finns fastighetsägare, som uppvisat dricksvattenkvalitet i närliggande bäck, men ändå fått åtgärdskrav på sitt avlopp när inspektören säger: ”Jag godtar inte din argumentation eller dina bevis”. **Godtycket förvärras** av att miljökontoret inte genomför någon mätning efter åtgärd och därmed inte påvisar någon förbättring. Åtgärden och kostnaden får då i högsta grad anses oskälig.

Det kan förekomma motsatta uppfattningar om vad som är **bra eller dåligt för miljön**. Om det växer kraftigt gräs kring ett enskilt avlopp, så uppfattas det av fastighetsägaren som ett bevis på att anläggningen fungerar och att växtligheten tillgodogör sig näringsämnen innan de når ett vattendrag. Avloppsinspektören kan däremot ta detta som ett bevis på att det läcker fosfor och kväve till omgivningen och kan därför döma ut detsamma enbart baserat på anläggningens närmaste omgivning utan att beakta eventuellt läckage till närliggande ytvatten, som skulle kunna skadas. Här måste beslutet baseras på naturvetenskapliga undersökningar istället för tjänstemännens åsikter.

Ett annat exempel på kontraproduktiva miljökrav är **extra avskiljning av fosfor** med särskilda filter eller kemikalier såsom Polonite, s.k. fosforfällor. Reningseffektiviteten har visat sig sämre än förväntat och ekonomiska påföljderna för de med EA är oskäligen. Värst är dock att miljöbelastningen blir mycket stor då man istället för att nyttja en ekosystemtjänst såsom markrening för att avskilja fosfor så blir det **mycket stora utsläpp av CO2** när karbonatrika bergarter upphettas liksom vid cementtillverkning, ökad för sina utsläpp. De långa transporterorna bidrar till ytterligare utsläpp i motsats till markrening som medför att fosfor stannar i marken och därmed ökar tillväxt och växternas inbindning av CO2, t ex i träd.

Många miljökontor har inte hängt med i HaV:s reviderade uppfattning som presenterades på dagar för tillsynsvägledning 2019 att **extra avskiljning av fosfor sällan är motiverad**. (Pers. komm. Åsa Gunnarsson, HaV, mars 2019 samt: <https://www.havochvatten.se/download/18.25d1ce5d16d9ef4f55be1389/1571128101241/presentation> sid. 57 ”lägre krav än normal skydds nivå miljöskydd kan ställas om det är motiverat utifrån risken för påverkan, avsteg kan göras helt eller partiellt).

Rimlighetsavvägning

Här gäller 7§ Miljöbalken: ”Särskild hänsyn skall tas till **nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder**”.

Havs- och vattenmyndigheten har valt att bortse från denna paragraf i sin rådgivning men Miljö- och hälsoskyddsnämnden måste beakta den.

Både jordbrukare och villaägare använder **konstgödning** för att få livsmedel respektive fina gräsmattor mm. En familj släpper ifrån sig knappt ett kg P med avloppet. Villaägaren kan köpa samma mängd P i konstgödning för nån hundralapp och sprida i sin trädgård utan några restriktioner. Samtidigt kostar en ny avloppsrening för att ta bort samma mängd av den i HaV:s ögon så farliga fosfor 100 000 kr eller mer. Var finns förnuftet?

Verksamhetsområden

I **Vattentjänstlagen** (2006:412) åläggs kommunerna att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ”om det behövs med hänsyn till människors hälsa eller miljön”. Om varje tomt klarar av både egen brunn och eget avlopp på fastigheten så saknas anledning att införa kommunalt **verksamhetsområde**. Vid villakvarter så kan såväl vattenförsörjning som avlopp vara ordnat via separata gemensamhetsanläggningar.

Lagen är tveeggad. Den kan dels användas av enskilda fastigheter inom området, som t.ex. har dålig tillgång på eget vatten. Men den kan också användas av kommunen, som vill förtäta en befintlig bebyggelse, eller omvandla en fritidsbebyggelse till permanentbebyggelse. Kommunen vill därför ofta hävda att befintliga avlopp inte uppfyller kraven och att verksamhetsområde måste bildas. Sjönära fritidshus-områden är naturligtvis attraktivt att omvandla till permanentbebyggelse, vilket ger ökad kommunalskatt. Det synes oss orimligt att enkla och jämförelsevis billiga fritidshus skall belastas med anslutningskostnader som är högre än fritidshusets värde. På detta sätt **tvingar man bort människor** från sina älskade stugor, på ett sätt som inte var lagens mening. Detta **till en mycket stor miljöbelastning** om torra toaletter eller på annat sätt kretsloppsbaseade toaletter ansluts till kommunala avloppssystem.

Tusentals människor har blivit **sjuka av kommunalt dricksvatten** medan ytterst få drabbats av enskilt vatten. I de få fall som den egna brunnen varit förorenad så beror det vanligen på att ytligt vatten trängt in i brunnen, inte pga avloppsvatten som filtrerats genom marken. I detta fall ska brunnen byggas om eller tätas, inte avloppet.

Lokalt kretslopp

Torrklosetter (dass eller komposterande toaletter) ger lokalt kretslopp med en ett minimum av insatser och relaterade miljöskador. **Jordabalken** är en grundpelare i vår lagstiftning och anger att: ”Fast egendom är jord. Denna är indelad i fastigheter.... Till fastighet hör bl.a. naturlig gödsel”. Avsikten är att man inte skall utarma jorden genom att bortföra gödsel och urin. Detta är ett nog så viktigt argument i den modernt konstlade kretsloppsdebatten.

Två helt **felaktiga tankar i myndigheternas** hantering är: 1. Man betraktar fekalier och urin som ett miljöproblem, även på sådana platser där de i stället kan utgöra en tillgång. 2. Tron på att gemensamma, storskaliga lösningar är mera miljövänliga än enskilda.

De kommunala reningsverken – en jämförelse

Enskilda avlopp är vanligen helt överlägsna de kommunala pga:

- Ingen risk vid bräddning – fastighetsägaren får själv ta hand om problemet om markens infiltration överskrids.
- Fosforreduktionen mycket bättre än i det kommunala, som släpper ut delvis renat spillvatten med fosfor i ytvatten.
- Läckage från ledningar ger inte så stora problem då ledningarna ligger mycket nära markytan.
- Reduktionen av kemikalierester betydligt bättre än alternativa lösningar.
- Näringen återcirkuleras på plats istället för att belasta de större recipienterna.
- Lägre energiförbrukning och underhållskostnader.
- Kan fungera utan el och kemikalietillsatser.

Därför bör kommunala avloppslösningar endast komma till användning när enskilda, lokala lösningar inte är möjliga.

Återkommande obligatorisk avloppskontroll

Föreslaget på återkommande avloppskontroll vart 7:e år är helt onödig eftersom inget kan hända som behöver föranleda inspektion om man har den traditionella lösningen med slamavskiljning + stenkista, eller versionen med infiltrationsbädd. Har avloppet en gång godkänts med hänsyn till förhållandena på plats (avstånd till vattendrag, markförhållanden, avstånd till berggrund etc.) så sker inget som kan påverka detta ursprungliga beslut. Vad som kan hända är att om infiltrationen blir igensatt så märker fastighetsägaren detta genom stopp i det egna avloppet. Detta måste vara fastighetsägarens ansvar likaväl som att rensa takrännor eller göra om dräneringen om han/hon

får fuktproblem i källaren. Detta är inget som myndigheten skall lägga sig i. För den omgivande marken innebär ett igensatt filter att än mindre föroreningar tar sig igenom.

Beredskapsperspektivet

Vårt samhälle har blivit alltmer sårbart. Allt som centraliseras och görs om till stordrift är **beroende av elektricitet och datorstyrning**. Finns det fungerande reservsystem i en krissituation? Den som har en egen brunn kan pumpa upp vatten med en handpump, ta en hink med vatten och hålla i WC-stolen. Avloppssystemet med självfall fungerar precis som vanligt. Främmande makts sabotage av kommunala nät är fullt tänkbara – men knappast enskildas VA. Kan någon förstå varför man vill förstöra denna trygghet genom att skapa s.k. verksamhetsområden och tvinga människor med eget VA att ansluta sig till det kommunala nätet?

Avslutande kommentar

Fosfor är ett livsnödvändigt ämne som måste finnas i rätt proportioner. För mycket fosfor i vattnet ger övergödning och algbloomning, för lite ger utarmat fiske. **Näringsfattiga vatten är vanligt** i större delen av Sveriges skogs- och mellanbygder. I vissa fall måste vatten gödslas med fosfor för att kunna producera fisk. **Enskilda avlopp** släpper ut renat spillvatten **till marken** och inte till ytvatten som kommunala avlopp. I marken är det **brist på fosfor** och den medför inga skador där.